

נחמד למקרא

לעילוי נשמת
האישה הצדקנית
מרת עליזה בת מזל טוב ע"ה
למשפחת מלכא

פנינים מתוך הספר 'נחמד למקרא' העתיד לצאת לאור בעז"ה | פרשת מקץ

ובפירושו "משכיל לדוד" (כאן) כתב לבאר, דמשו"ה לא אמר "אינו יודע" אלא "אינו מכיר", כלומר, יודע הוא לדבר בלשון מצרי על צד ההרגל, אבל אינו מכיר בטיב הלשון לדבר על בוריו בדקדוק.

אך העיר ע"ז, מנ"ל לרש"י הך פירושא, הלא ב"בראשית רבה" (פט, ז) דרשו - "עברי, שונא".

וכתב לבאר דברי רש"י באופן אחר, בדרך שפירש גבי מה שאמרו חז"ל "אין מלאכי השרת מכירין בלשון ארמי", דאין הכוונה שאינן יודעים, אלא ששונאים אותו ואין רוצים לזקק לו, ה"נ רצה לומר "אפילו לשוננו אינו מכיר", כלומר, הוא שונא אפילו לדבר בלשון מצרי לפי ששונא אותנו, והשתא עולה פירושו רש"י בקנה אחד, עם מה שכתוב במדרש - "עברי, שונא", עיי"ש.

"ואת בנימין אוזי יוסף לא שלחו יעקב את אוזיו כי אמר פן יקראנו אסון" (מב, ד)

"פן יקראנו אסון. וזכית לל יקראנו אסון, אמר רבי אליעזר בן יעקב, מכאן שהטעם מקטרג נשעת הסכנה" (ב"ר לא, ט).

יש להעיר, מדוע חשש יעקב רק על בנימין ולא על שאר האחים, הלא הטעם "שהשטן מקטרג בשעת הסכנה", שייך בכולם. [עי' בתרגום "יונתן בן עוזיאל" (כאן), דחשש על בנימין מפני שהיה קטן מכולם]. עוד יש לדקדק, מדוע הוסיף הכתוב "ואת בנימין אחי יוסף", מה צורך להזכיר "אחי יוסף".

ונראה לבאר, דהנה חששו של יעקב היה על הדרך, כמו שנאמר להלן (פסוק לח) "ויאמר לא ירד בני עמכם כי אחיו מת והוא לבדו נשאר וקראהו אסון בדרך אשר תלכו בה", ומצינו שרחל מתה בדרך (לה, טז-יט) [עי' עוד ברש"י (לא, לב) "מאותה קללה מתה רחל בדרך"], וכן יוסף לקה בדרך (לז, יד), לכן חשש יעקב דוקא על בנימין, דגביו הדרך חשיבה כמקום סכנה.

וכן איתא במדרש "שכל טוב" [ה"ר ב"אוצר המדרשים" (פסוק לח)], "אמר יעקב אבינו, אוי לי, שמא גזרה נגזרה על רחל, שתכלה היא זרעה בדרך, היא מתה בדרך, יוסף מת בדרך, ועכשיו אם זה יוצא לדרך מיד ימות". עי' עוד ברש"י להלן (מד, כב), "אם יעזוב את אביו, דואגים אנו שמא ימות בדרך, שהרי אמו בדרך מתה". לפ"ז א"ש, מה דהוסיף הכתוב "אחי יוסף", דכמו שיוסף מת בדרך, כך בנימין עלול למות בדרך.

"ויכר יוסף את אוזיו והם לא הכרהו" (מב, ז)

"והם לא הכרהו. ש"נא מאלכס כלל חתימת זקן, ועכשיו מלאוהו בחתימת זקן (יצמות פת). ומלכך אגדה, ויכר יוסף את אחיו, כשנמסרו בידו הכיר שהם אחיו וריחם עליהם, והם לא הכירוהו, כשנפל בידם לנהוג זו אחוה" (ב"ר לא, ז).

"ויהי בבקר ותפעם רוזו וישלחו ויקרא וגו' ויספר פרעה להם את זולמו ואין פותר אותם לפרעה" (מא, ז)

"ותפעם רוחו. ומטרפא רוחיה, מהקשקשת צחוכו כפעמון, וזנכוכלנלך הוא אומר (לניאל ז, א) ותתפעם רוחו, לפי שהיו פס פתי פעימות, שכתח החלום והעלמת פתרונו" (ב"ר פט, ה).

יש לדקדק, דפתח בלשון יחיד "ויספר פרעה להם את - חלמו", וסיים בלשון רבים "ואין פוטר - אותם". עוד יש להעיר, מדוע נאמר "חלמו", הלא באמת שני חלומות היו, חלום הפרות וחלום השיבולים. וכה"ג יש להעיר, בקרא לעיל (פסוק ז) "וייקץ פרעה והנה חלום", ולהלן (פסוק טו) "חלום חלמתי". ועוד, מדוע פרעה קיבל פתרון יוסף, ולא קיבל פתרון חכמיו (עי' "שפתי חכמים" כאן, אות נ).

ונראה לבאר, דהנה מדויק ברש"י שפרעה חלם אף את הפתרון של החלום, אלא שנעלם ממנו, וזהו שנאמר "ותפעם רוחו", פעימה אחת, משא"כ בנבוכדנצר שנשכח ממנו אף החלום, נאמר "ותתפעם רוחו", שתי פעימות. וכ"ה להדיא ב"רבנו בחיי" (כאן).

נמצא, שע"י פתרון החלום ידע פרעה, ששני החלומות הם בעצם חלום אחד, אלא שנעלם ממנו פתרונו, לכך נאמר "חלמו" - "חלום", בלשון יחיד, דבאמת היה זה חלום אחד.

לפ"ז יבואר, מדוע לא קיבל פתרון חכמיו, דהא הם פתרו לו - "שבע פרות הטובות, שבע בנות אתה מוליד. שבע פרות הרעות, שבע בנות אתה קובר. וכן אמרו שבע שבלים הטובות, שבע מלכיות אתה מכבש. שבע שבלים הרעות, שבע אפרכיות מורדות כך" (ב"ר פט, ו). שזה פתרון לשני חלומות, והוא אינו חלם אלא חלום אחד, וזהו שנאמר "ואין פותר אותם לפרעה", בלשון רבים, לפי שפתרו - "אותם", שסברו שהם ב' חלומות.

וזהו שאמר פרעה ליוסף - "חלום חלמתי ופתר אין אתו" (פסוק טו), דאותו חלום יחיד שחלמתי אין פותר אותו, שכולם פותרים לי ב' חלומות. ולכך כשאמר לו יוסף - "חלום פרעה אחד הוא" (פסוק כה), קיבל את פתרונו.

"ויעם אתנו זער עברי עבד לשיר הטבזוים ונספר לו ויפתר לנו את זולמתינו איש כזולמו פתר" (מא, יב)

"עברי. אפילו לשוננו אינו מכיר".

צריך ביאור, איך אמר שר המשקים שיוסף אינו מכיר לשון מצרית, הא איהו גופיה מספר לפרעה איך שיוסף פתר לו ולשר האופים את החלום, וע"כ שדיבר עימם בשפה המצרית, דלא מצינו שהיה מתורגמן ביניהם.

ועוד, דלאחר י"ב שנים שהיה יוסף בבית הסוהר, מסתבר שכבר למד את השפה המצרית.

בפשטות, מה שהביא רש"י בשם "מדרש אגדה", אינו חולק על הפירוש הראשון, אלא שמוסיף לדרוש תיבת "אחיו", דלכאורה הו"ל למימר "אותם", אלא שהכיר בהם שהם אחיו וכו'.

עוד יש לומר, שבא ליישב הכפילות - "ויכר יוסף", שהרי כבר נאמר (פסוק ז) "וירא יוסף את אחיו ויכרם", לזה פירש, שהכיר בהם שהם אחיו וכו'. וכ"כ ה"כ"ל יקר" (שם) בדעת רש"י.

פסוק

עוד יש לפרש קרא - "והם לא הכרהו" באופן אחר, דהנה קיי"ל (מגילה כח). "אסור לאדם להסתכל בצלם דמות אדם רשע". ובכלל זה נמי גוי, דלא עדיף מישראל רשע, כמש"כ ה"מרומי שדה" (שם) גבי הא דאמרין התם "תיתילי, דלא אסתכלי בכותי", וכ"כ ה"פלא יועץ" (כללות ב, אות י), עיי"ש. וכיון דחשבו אחי יוסף שהוא מצרי - לא הסתכלו עליו [והיינו לא התבוננו בו, דראיה בעלמא מותר], ולכך לא הכירוהו.

פסוק

ובעיקר דברי רש"י (כאן) "והם לא הכרהו, שיצא מאצלם בלא חתימת זקן, ועכשיו מצאוהו בחתימת זקן" (יבמות פח). שמעתי להקשות, הלא רש"י לעיל (לז, ג) עה"פ "כי בן זקנים הוא לו", פירש: "דבר אחר, שהיה זיו איקונין שלו דומה לו", וכיון דיוסף היה דומה ליעקב, א"כ ע"י חתימת הזקן כ"ש שיהא דומה ליעקב, ואיך לא הכירוהו.

ובספר "שפתי צדיק" כתב ליישב, דיוסף היה בן שלושים ותשע באותו זמן, והיה דומה ליעקב כאשר היה באותו גיל, והאחים לא הכירו את אביהם בגיל כזה, שהרי רק בפ"ד שנה נשא יעקב אשה, ובניו לא ידעו כלל את דמות דיקנו בהיותו בן שלושים ותשע.

"ויאמרו אליו לא אדני וגו', כלנו בני איש אוזר נזוננו כנים אנזוננו לא היו עבדיך מרגלים" (מב, י-יא)

צריך להבין, מה תשובה היא זו - "כלנו בני איש אחד נחנו", על מה שחשד אותם יוסף במרגלים (פסוק ט).

ויש לבאר, דהנה רש"י לעיל (פסוק ה) עה"פ "ויבאו בני ישראל לשבר בתוך הבאים" וכו', הביא בשם ה"בראשית רבה" (צא, ו), "מטמינין עצמן שלא יכירום, לפי שצוה להם אביהם שלא יתראו כולם בפתח אחד, אלא שיכנס כל אחד בפתחו, כדי שלא תשלוט בהם עין הרע, שכולם נאים וכולם גיבורים".

ובפשטות, משו"ה חשד אותם יוסף במרגלים, דכיון דנכנסו בעשרה פתחים ולא באחד, נראה שבאו לבדוק מהיכן נוחה ארץ מצרים להיכבש. וע"ז השיבו לו - "כלנו בני איש אחד נחנו", שעשו כן מפני ציווי אביהם, שלא תשלוט בהם עין הרע, ולא משום ריגול. וכן נראה מדברי ה"בראשית רבה" (שם) "נטל את הגביע והקיש בו, אמר להם, אני רואה בגביע (פסוק ט) מרגלים אתם. אמרו לו (פסוק יא) כנים אנחנו, אלא כך צוונו אבינו אל תכנסו בשער אחד" וכו'.

אך יוסף לא קיבל זאת (פסוק יב), משום שאף כדבריהם שעשו כן מפני עין הרע, לא היה להם להיכנס בעשרה פתחים, דגם אם היו נכנסים בשלושה או ארבעה פתחים, לא היתה שולטת בהם עין הרע, אלא ע"כ שהם מרגלים. [יש לציין, דחז"ל (ב"ר שם) ביארו טענת יוסף באופן אחר, "אמר להם, בשוק של זונות מה טיבכם, לא הייתם מתיראים מן העין, לא כך צואת אביכם"].

וע"ז השיבו לו - "שנים עשר עבדיך אחים אנחנו וכו' והאחד איננו" (פסוק יג), שבשביל אותו אחד שאיננו, נתפורנו דוקא בעשרה פתחים, לבקשו (עי' רש"י וב"ר שם).

אולם, מדברי רש"י נראה שלמד אחרת, דהא רק בפעם השניה (פסוק יב) שאמר להם יוסף - "כי ערות הארץ באתם לראות", פרש"י (שם) "שהרי נכנסתם בעשרה שערי העיר, למה לא נכנסתם בשער אחד" (תנ"י. ב"ר צא, ו). ולא פירש כן כבר בקרא לעיל (פסוק ט) "מרגלים אתם" [עי' "שפתי חכמים" (אות ז) טעם הדבר], ונכתבאר לעיל.

ולדברי רש"י, הדרא לכאורה קושיא דלעיל, מה השיבו לו - "כלנו בני איש אחד נחנו" (פסוק יא), על מה שחשדם יוסף בתחילה במרגלים (פסוק ט).

"והביאו את אוזיכם הקטן אלי ואדעה כי לא מרגלים אתם כי כנים אתם את אוזיכם אתן לכם ואת הארץ תסזורו" (מב, לד)

"ואת הארץ תסזרו. תסוצו, וכל לטון סוחרים וסחורה, על קס פמחזרים וסוצנים לחם פרקמטיא".

בפשטות, לשון "תסחרו" הוא מלשון "סחורה", וכ"כ "אונקלוס" (כאן) "תעבדון בה סחורתא", ו"יונתן בן עוזיאל" (כאן) "תתגרונ בפרגמטיא", וכן דעת הרמב"ן (כאן).

ויש לעיין, מדוע רש"י פירש מלשון סיבוב, "תסחרו, תסובבו". ועוד, הלא כבר לעיל נאמר "שבו וסחרו" (לד, י), "ויסחרו אותה" (לד, כא), ומדוע רש"י לא פירש דבריו כבר שם, הלא דרכו לפרש את המקום הראשון המוזכר בתורה.

ונראה, דאף רש"י מודה דלשון "תסחרו" הוא מלשון סחורה, ולכן לעיל לא הוצרך לפרש, דמילתא דפשיטא הוא, אלא דהכא הוקשה לרש"י, מדוע הידיעה "כי לא מרגלים אתם", היא סיבה ל"ואת הארץ תסחרו", הלא כל רצונם היה להביא שבר רעבון בתיהם, ולא לעשות סחורה במצרים, לזה פירש ד"תסחרו" דהכא הוא מלשון סיבוב, דכיון שחשדם במרגלים הם לא יכולים להסתובב במצרים, וע"י שיוכח שאינם מרגלים, יהיו רשאים להסתובב במצרים.

וכן מבואר ב"שפתי חכמים" (אות מ). ובזה יישב, היכן מצינו שאמר להם יוסף "ואת הארץ תסחרו", עיי"ש. וכן נראה שלמד הרמב"ן ברש"י, שכתב וז"ל: "נראה, שרצה הרב להזהר מזה [והיינו ממש"כ הרמב"ן לעיל מיניה, "ויתכן שאמר להם יוסף ואת הארץ תסחרו, ולא סיפרו הכתוב"], שלא אמרו אלא שיהיו רשאים לסבוב הארץ, ולשבור בר כרצונם תמיד", עיי"ש.

"ויקחו האנשים את המנחה הזאת ומשנה כסף לקחו בידם ואת בנימן ויקמו וירדו מצרים ויעמדו לפני יוסף" (מב, טו)

מבואר בקרא, דלקחו תחילה "את המנחה", לאחמ"כ "משנה כסף", ולבסוף "את בנימן".

רואים מכאן, גדר במצות כיבוד אב ואם, שלא שינו השבטים אפילו מן הסדר שצויה להם יעקב אביהם, תחילה (פסוק יא) "קחו מזמרת הארץ בכליכם והורידו לאיש מנחה" וכו', לאחמ"כ (פסוק יב) "וכסף משנה קחו בידכם" וכו', ולבסוף (פסוק יג) "ואת אחיכם קחו וקומו שובו אל האיש".

אך יש לעיין, מדוע לא מוזכר בקרא - שלקחו את הכסף המושב בפי אמתחותיהם, כמו שאמרו (פסוק כא) "ונשב אתו בידנו". ובפרט, לפי המבואר לעיל, שלא שינו אף מן הסדר שצויה להם אביהם, דהא יעקב צויה אותם גם על דבר זה (פסוק יב).